

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN OLUMLU VE OLUMSUZ DAVRANIŞLARA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

İslam MUSAYEV*

Öz:

Bu çalışmanın amacı ortaokul öğrencilerine göre olumlu ve olumsuz davranışların neler olduğu ve bu davranışların kazanma yolları ile ilgili görüşlerinin belirlenmesidir. Verilerin toplanmasında olumlu ve olumsuz davranışları tespit etme amaçlı dokuz sorudan oluşan bir form kullanılmıştır. Araştırma Bursa ilinin Nilüfer ve Yıldırım ilçelerinde birer ortaokulda uygulanmıştır. Nitel yöntemle elde edilen öğrencilerin görüşleri sunulmuştur. Olumlu ve olumsuz davranışların ortaya çıkmasını etkileyen çeşitli unsurlar olduğu görülmüştür. Çocukların gelişimiyle ilgili kurumların olduğu kadar tüm bireylerin sorumlu olduğu belirtilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Olumlu davranışlar, Olumsuz davranışlar, Davranış kazanma

SECUNDARY SCHOOL STUDENTS' POINT OF VIEW ON POSITIVE AND NEGATIVE BEHAVIORS

Abstract:

The aim of the research is that; to specify according to the students what the positive and negative behaviors are and how they gain the behaviors. Form with nine questions is used to get the datas about positive and negative behaviors. Research is applied in two schools Bursa Province Nilufer and Yıldırım districts. Students' opinions that received by quantitative method are presented. Affecting the occurrence of positive and negative behavior was found to be different entities. It is stated that all individuals are responsible as well as institutions related the development of children's.

Key words: Positive behaviors, Negative behaviors, Behavior gaining.

Giriş

Toplumun okuldan beklentilerinden biri de örgün eğitime devam eden çocukların olumlu davranış özellikleri kazanmasıdır. Milli Eğitim Temel Kanununda da “Milli Eğitimin Temel Amaçları” bölümünde de duyuşsal amaçlar ağırlıktadır (1739 sayılı 14.06.1973 tarihli Milli Eğitim Temel Kanunu). Ancak okullardaki uygulama sürecinde öğretime daha fazla ağırlık verildiği görülmektedir. Velilerin beklentileri ise bir üst kuruma giriş sınavlarına odaklanmıştır. Eğitimin temel amacı bireyin kendini gerçekleştirmesine yardımcı olmak, kendine ve topluma yararlı hale getirmek, ortaya çıkan sorunlara çözüm bulmasını sağlamak ve problem çözme yeteneğini kazandırmaktır (Pehlivan, 2006). Okullar eğitim ve öğretimin birlikte yapıldığı kurumlardır. Bu kurumlarda iyi öğretimin yapılabilmesi için eğitimin de etkin şekilde yapılması gereklidir (Acat ve Aslan, 2011). Uzun yıllar gelişme dönemini okulda geçiren birey yetişkinlik dönemi için yeterli olgunluk düzeyine ulaşamadığı için çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Öğretim programlarında bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor kazanımlar yer almaktadır. Bilişsel kazanımlar dışındaki kazanımlar yeterince desteklenmemektedir. Duyuşsal eğitim demekle ahlak eğitimi, değer eğitimi, karakter eğitimi, barış eğitimi, demokrasi eğitimi, insan ilişkileri eğitimi, sosyal beceri eğitimi vb. kastedilmektedir (Bacanlı, 2006). Duyuşsal gelişim, kişilik gelişiminin en önemli öğelerinden biri olup çocuğun toplumsallaşma süreci içinde neyin iyi, neyin kötü olduğu konusunda bir bilinç geliştirmesi ile ilgilidir. Bu gelişimin sonucunda kişinin, toplumun kuralları ve gelenekleri çerçevesinde kendini denetleyebilmesi beklenir (Selçuk, 2000).

* Yrd. Doç. Dr.; Hakkari Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, islamismayil@gmail.com

Çocuğun gelişiminden aile sorumlu olmakla birlikte tarih boyunca toplumdaki diğer kurumlarda çocuğun olumlu davranış kazanması için çaba sarf etmişlerdir. Okumak adam olmak (olumlu davranışlara sahip olmak) anlamına gelmiştir. Yunus Emre'nin şiirinde “İlim ilim bilmektir, İlim kendin bilmektir, Sen kendini bilmezsin Bu nice okumaktır ifadesi” yer almaktadır. 20. Yüzyılın başlarında okullarda olumlu davranış kazandırma rolü zayıflamış, 1980 den sonra ise yeniden ilgi görmeye başlamıştır. Aynı dönemde dünyada ahlaka ihtiyaç duyulmadığı, ahlakın bilimsel bir kategori olmadığı, önemli olanın maddi kazanç ve üretim olduğu, bu uğurda yalana bile başvurulabilir tezi savunulmaya başlandı (Tarhan, 2010). Belli bir süre sonra yaşanan olumsuzluklar insanları arayışa yöneltti. Kamu yöneticileri devlet eğitimin patronu olduğu için bazen iyi vatandaş olmak iyi insan olma olarak değerlendirebilmektedir.

Bir yandan iş hayatında da değişimler yaşanmaktadır. Bilgi ve beceri kadar iş görenlerin takım ruhuna sahip olması, çözüm odaklı olması, değişime çabuk uyum göstermesi, çeşitli ahlaki özelliklere sahip olması da önem kazanmıştır. Sürekli değişim ülkeler arasında da rekabeti arttırmıştır. Toplumsal kalkınmada da okullarda öğretim kadar eğitime önem verilmesi gereklidir. Nitelikli bireylerin yetişmesi için eğitimin de bu hızlı değişime ayak uydurması gerekmektedir. Çünkü “eğitim sayesinde toplumların sahip oldukları nitelikli, dengeli, ruh ve beden sağlığı yerinde bireylerin nispetinde toplumsal kalkınmalarını gerçekleştirirler.” (Üstünyer, 2009).

Her ne kadar okullarda belli ölçülerde değerler eğitimi, rehberlik etkinlikleri vb. yapılırsa da istenmeyen davranışlar da görülmektedir. Bunda kitle iletişim araçlarının, ailelerin ilgisizliği, toplumsal değişim vb. rolleri olabilir. Okulun öğrencinin ilgi, istek ve düzeylerine hitap etmemesi de istenmeyen davranışların ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Sınıfta istenmeyen davranışlar, sınıf içinde öğretmeni ve diğer öğrencileri rahatsız eden, öğrencinin sınıf arkadaşları ve öğretmeni ile ilişkilerini ve iletişimini olumsuz yönde etkileyen, eğitimsel amaç, plan ve çalışmalarını engelleyen, öğretmenin beklentileri ve sınıf kurallarına ters düşen, sınıfta karışıklık yaşanmasına neden olan davranışlardır (Tertemiz, 2006). Sınıfta istenmeyen öğrenci davranışları sadece eğitim öğretimi engellemez, bununla birlikte bazı fiziksel ve psikolojik huzursuzlukları da beraberinde getirir (Yüksel, 2005). Olumlu ve olumsuz davranışlar sadece sınıfta ve öğrencilerde görülmemektedir.

Çapri, Balcı ve Çelikkaleli (2010), Yüksel (2005), Korkankorkmaz (2006), Sadık (2006) öğretmen görüşlerine göre, Şahin (2005) öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre öğrencilerin olumsuz davranışlarını ele alan çalışmaları mevcuttur. Bu çalışmada görüşmeye katılan öğrencilerin bakış açısıyla sınıf içinde ve dışında gözlemlenen olumlu ve olumsuz davranışlar, bunları kazanma yolları, olumsuz davranışların önlenmesi amacıyla yapılması gerekenler ele alınmaktadır.

1. Yöntem

Ortaokul öğrencilerinin sınıf içinde ve sınıf dışında hangi olumlu ve olumsuz davranışları sergilediklerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışma tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Araştırma verileri ise nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden mülakat yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmayı gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin işlendiği araştırma olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2000). Ahlak, değerler, davranışlar gibi olgular araştırılırken; araştırmaya dâhil olan bireylerin görüşleri ve deneyimleri büyük önem taşır. İnsan davranışı ancak esnek ve bütüncül bir yaklaşımla araştırılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2000). Bu çalışma Bursa ilinde Nilüfer ve Yıldırım ilçelerinde birer ortaokulda yapılmıştır.

Her iki okuldaki öğrenciler orta ve üst sosyoekonomik gruba mensuptur. Çalışmaya ortaokulların 2012-2013 eğitim öğretim yılında öğrenim gören 6. ve 7. sınıf öğrencileri katılmıştır. Kolay ulaşılabilirlik nedeniyle belirlenen iki öğretmenin dersine girdiği 24'ü kız, 26'sı erkek toplam 50 öğrenci ile görüşme yapılmıştır. Araştırmada standartlaştırılmış açık uçlu görüşme yöntemi kullanılmıştır. Dikkatlice yazılmış ve belirli bir sıraya konmuş dokuz soru her görüşülen bireye aynı tarzda ve sırada sorulmuş ve not alınmıştır. Araştırmada dokuz soruluk bir yarı yapılandırılmış açık uçlu mülakat soruları kullanılmıştır. Mülakat soruları araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Soruların hazırlanmasında uzman görüşü alınmıştır. Veriler içerik analizine tabi tutulmuş, öğrencilerin verdiği cevaplar temalar şeklinde doğrudan kullanılmıştır. İçerik analizinde, birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek, bu verileri anlaşılabilir bir biçimde düzenlenir ve verilerin yorumu yapılır (Yıldırım ve Şimşek, 2000). Bu yapılırken araştırma verilerinin analizi; verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi ve bulguların tanımlanıp yorumlanması olmak üzere dört aşaması vardır. Alıntı yaparken her öğrenciye bir kod numarası verilmiş, cinsiyetler erkek (E), kız (K) şeklinde sunulurken yanında yaşları da yazılmıştır. En çok tekrar eden öğrenci görüşleri rassal örneklem yoluyla ve dikkat çekici olduğu düşünülen görüşlere bulgular bölümünde yer verilmiştir.

2. Bulgular

Çalışmaya katılan öğrenciler okul içinde ve dışında gözlemledikleri olumlu ve olumsuz davranışları aşağıdaki temalar çerçevesinde ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin Olumlu Davranış Tanımı

Öğrencilerin olumlu davranış tanımlarıyla ilgili alıntılar şu şekildedir:

(Ö1,K,14): “*Olumlu davranışlar, paylaşımcılık, iltifatta bulunmak, hoşgörüyle ve kibar bir dille konuşmaktır.*”

(Ö2,E,13): “*Çevreye saygılı, örnek olmak, arkadaşlarımıza ve büyüklerimize saygılı davranmaktır.*”

(Ö3,E,14): “*İyi davranmak, büyüklere saygılı, küçüklere sevgili olmak, başkalarının yaptığı kötü davranışları örtmek (yüzüne vurmamak)*”

(Ö4,K,14): “*Tatlı dille konuşmak, saygılı davranmak, her kesi eşit tutmak.*”

(Ö5,E,14): “*Dürüst olmak, çevreye saygılı olmak, örnek olmak*”

(Ö6,K,13): “*En önemlisi kul hakkı yenmemesidir, Derslerde konuşulmamasıdır.*”

(Ö7,K,13): “*İnsanlarla iyi geçinmek, güzel konuşmak.*”

(Ö8,K,14): “*Olumlu davranış özellikleri bence sessiz, sakin ve saygılı olmaktır.*”

(Ö9,E,14): “*Büyüklerimize saygı göstermek, küçükleri korumak, öğretmenleri dinlemektir.*”

(Ö10,K,14): “*Etrafımızdaki her kese saygılı davranmak, hiç kimseyle alay etmemek.*”

(Ö11,E,14): “*Dürüst olmak, her kese güler yüzlü olmak, yalan söylememek, arkadaşlarla iyi geçinmek.*”

(Ö12,E,14): “*Yaşlılara, engellilere yardım etmek, küfür etmemek, büyüklerimize saygılı davranmak.*”

Araştırmaya katılan öğrencilerin açıklamalarında da görüldüğü gibi öğrenciler olumlu davranış özelliklerini, saygılı olmak, kibar, nazik ve güler yüzlü olmak, derste konuşmamak, güzel konuşmak, kötü söz söylememek, insanlarla iyi geçinmek, sessiz ve sakin olmak, büyüklere saygı göstermek, küçükleri korumak, insanlarla alay etmemek, dürüst olmak, her kese güler yüz göstermek, yalan söylememek, paylaşmak, iltifatta bulunmak, çevreye saygılı ve duyarlı olmak, başkalarının yaptığı kötü davranışları örtmek (yüze vurmamak), her kese eşit davranmak, tatlı dille konuşmak, her kesle samimi olmak, yaşlılara, engellilere yardım etmek, kimseyi rahatsız etmemek yani kul hakkı yememek şeklinde ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin Öğretmenlere Karşı Gösterdiği Olumlu ve Olumsuz Davranışlar

Öğrencilerin öğretmenlere karşı sergilemiş olduğu olumlu ve olumsuz davranışlarla ilgili alıntılar şu şekildedir:

(Ö1,K,13): *Ödevleri zamanında yapmak, öğretmene saygısızlık yapmamak, öğretmenleri sevmek, sözlerini dinlemek olumlu davranışlardır.*

(Ö2,E,14): *Öğretmene karşı gelmek, laf yetiştirmek, öğretmenlerin dediklerini yapmamak olumsuz davranış, öğretmene karşı saygılı davranmak, dediklerini yapmak olumlu davranıştır.*

(Ö3,K,14): *Öğretmenleri dinlemiyorlar, bazı kişiler öğretmenlere karşı çıkıyor.*

(Ö4,E,13): *Öğretmenlere gösterilen agresif tavır olumsuz bir davranıştır. Öğretmeni görünce selam vermek, hal hatırını sormak olumlu davranıştır.*

(Ö5,E,13): *Derste parmak kaldırarak konuşmak, izinsiz ayağa kalkmamak öğretmenlere saygılı olmak.*

(Ö6,K,14): *Öğrencinin öğretmenin arkasından bağırması olumsuz davranıştır. Bazı öğrenciler yapıyorlar bu saygısızlığı.*

Öğrenci açıklamalarına ilişkin bu alıntılarda da görüldüğü gibi öğrenciler öğretmenlere karşı gösterilen olumlu davranışları, öğretmene saygı göstermek, öğretmeni sevmek, ders anlatırken sessiz olmak, öğretmeni dinlemek, öğretmene karşı gelmemek, ödevleri yapmak, öğretmenleri üzmemek, derste parmak kaldırarak konuşmak, izinsiz ayağa kalkmamak, öğretmeni görünce selam vermek şeklinde belirtmişlerdir. Öğrenciler öğretmenlere karşı sergilenen olumsuz davranışları ise, öğretmeni dinlememek, saygısızlık yapmak, öğretmene karşı gelmek, arkalarından konuşmak, öğretmenin dersine girmemek, derste parmak kaldırmadan konuşmak, izinsiz ayağa kalkmak, derste yüksek sesle konuşmak, öğretmene karşı agresif tavır sergilemek, öğretmene yalan söylemek, dediklerini yapmamak, öğretmenleri üzmemek şeklinde açıklamaya çalışmışlardır.

Öğrencilerin Birbirlerine Karşı Gösterdiği Olumlu ve Olumsuz Davranışlar

Öğrencilerin birbirlerine karşı göstermiş olduğu olumlu ve olumsuz davranışlarla ilgili alıntıları aşağıdaki şekilde verilmiştir:

(Ö1,K,13): *"Öğrenciler birbirlerine karşı ve kibar davranışlarla davranırlarsa olumlu olur, ama kaba, saygısız ve argo kelimelerle konuşursa bu olumsuz davranıştır."*

(Ö2,K,14): *"Olumlu davranış arkadaşlarla iyi geçinmek, olumsuz davranış kendi aralarında grup oluşturmaları."*

(Ö3,E,13): *"Olumlu davranışlar arkadaşlarımıza karşı güzel söz kullanmak, onlara saygı göstermek, onlara iyi ve dürüst davranmak, olumsuz davranışlar onların kalbini kırmak, kötü söz söylemek, onlara saygısızlık yapmak, onlarla kavgaya etmek."*

(Ö4,K,13): *"Birbirleriyle iyi anlaşmaları, birbirlerini sevmeleri, haklarına saygı duymaları olumlu davranıştır, Ama kavgaya etmek, küfür etmek, arkadaşının sırrını başkasına söylemek, birbirlerini kötülemek, lakap takmak, ispiyonlamak, hakaret etmek olumsuz davranışlardır."*

(Ö5,E,14): *"Birbirini sevmek, birbirine yakın olmak, sevmese bile saygı göstermek olumlu, birbirine vurmak, kırıcı söz söylemek olumsuz davranıştır."*

(Ö6,K,13): *"Bazı öğrencileri birbiriyle çok alay eder ve takma isimler takar bu davranış bence olumsuz davranıştır."*

(Ö7,E,13): *"Olumlu birbirlerine zor zamanlarda yardım etmek, olumsuz ise birbirlerine vurmak, küfür etmek, aşağılamak vb."*

(Ö8,K,13): *"Olumlu davranışlar saygı, hoşgörü, paylaşım, olumsuz davranışlar saygısızlık, yalancılık vb."*

(Ö9,K,13): *"Bazen arkadaşlar arasında geçimsizlik, kavgalar oluyor ve birbirlerinin kalbini kırıyorlar, küfür filan ediyorlar."*

Alıntılardan da görüldüğü gibi öğrenciler birbirlerine karşı gösterdiği olumlu davranışları açıklarken, saygılı ve kibar olmak, iyi bir arkadaş olmak, sırdaş olmak, arkadaş olduğu için yalan söylememek, güvenmek, arkadaşlara karşı dürüst davranmak, birbirlerinin haklarına saygı göstermek, paylaşımcı olmak, yardımlaşmak, sevmek, küçümsememek ve özellikle birlikte oynamaya vurgu yapmışlardır.

Olumsuz davranış özelliklerini saygısızlık yapmak, kavga etmek, küfür etmek, arkadaşının sırrını başkasına söylemek, dalga geçmek, alay etmek, lakap takmak, ispiyonlamak, kalp kırmak, kaba, saygısız ve argo kelimelerle konuşmak, gruplaşmak, kötü şaka yapmak, aşağılamak, birbirlerine bağırarak, vurmak, yalan söylemek diye belirtmişlerdir.

Öğrencilerin Okul Dışında Gösterdiği Olumlu ve Olumsuz Davranışlar

Öğrencilerin okul dışındaki gösterdikleri olumlu ve olumsuz davranışlarla ilgili alıntıları şöyle sıralayabiliriz:

(Ö2,K,13): *Ailesine ve diğer kişilere saygılı olmak olumlu, kötü sözler kullanmak olumsuz.*

(Ö3,E,13): *Yere çöp atmak, okula zarar vermek olumsuz, yere çöp atmamak, okula zarar vermemek olumludur.*

Özellikle öğrencilerin okul dışında gösterdikleri olumsuz davranışlar arasında kavga ve küfrün daha çok olduğu dikkat çekici bir bulgudur:

(Ö1,K,13): *Yerlere çöp atmak, arkadaşına küfür etmek, tükürmek.*

(Ö2,K,13): *Birbirlerine küfür ve hakaret ediyorlar.*

(Ö3,E,13): *Küfür etmek, ikiyüzlülük etmek olumsuz davranıştır.*

(Ö4,K,13): *Bazen kavga ediyorlar.*

(Ö5,K,13): *Bazıları sanal hayatta birbirlerine küfür ediyorlar.*

Alıntılardan anlaşıldığı üzere öğrenciler yere çöp atmayı, küfür ve hakaret etmeyi, çevreye zarar vermeyi, etrafı kirletmeyi, kavga etmeyi, kötü sözler kullanmayı, özellikle sanal hayatta birbirlerine küfür etmeyi, anne-babaya karşı gelmeyi okul dışında gösterilen olumsuz davranışlar olarak nitelendirmektedirler.

Öğrencilerin Yetişkinlerde Gözlemediği Olumlu ve Olumsuz Davranışlar

Öğrencilerin yetişkinlerde gözlemediği olumlu ve olumsuz davranışları alıntılar şeklinde şöyle ele alabiliriz:

(Ö1,K,13): *Sigara içmeleri, yalan söylemeleri, küfür etmeleri.*

(Ö2,E,13): *Bazı insanların dedi kodu yapması.*

(Ö3,K,13): *Annem ve babamın hoşgörülü ve sabırlı olmaları olumlu davranışlardır. Abimin çabuk öfkelenmesi olumsuz davranışlara neden oluyor.*

(Ö4,E,13): *Yetişkinlerin hep bizleri küçümsemeleri, siz hala çocuksunuz, siz küçüksünüz bunu yapamazsınız, şunu yapamazsınız demeleri bizi rahatsız ediyor.*

(Ö5,K,13): *Anne babamın yanımda kavga etmesi beni olumsuz etkiliyor.*

Alıntılara dayalı olarak, öğrencilerin yetişkinlerde gözlemediği olumsuz davranışların iki ana grupta toplandığını söyleyebiliriz. Bunlar insan ilişkileri ve çevreye karşı tutumlardır. Yetişkinlerin birbirlerine karşı kırıcı olmaları, meselelerini birbirleriyle kavga ederek çözmeleri, argo sözler kullanmaları, sigara vb. zararlı alışkanlıklara sahip olmaları, çocukları küçümsemeleri, suçlamaları, çevreyi kirletmeleri, davranışlarını kontrol edememeleri (çabuk öfkelenme vb.), kaba davranışları öne çıkan öğrencilerin gözlemediği olumsuz davranışlardır.

Anne babaların birbirlerine karşı iyi davranışları, sabırlı ve hoşgörülü olmaları, davranışlarında örnek olmaları, hedeflerine ulaşmada destek olmaları, kendilerinden

büyüklerine saygılı davranışları, merhametli, saygılı ve nazik olmaları öğrencilerin yetişkinlerde gözlemediği olumlu davranışlardandır.

Öğrencilerin Olumlu ve Olumsuz Davranışların Sonuçları Konusundaki Düşünceleri

Öğrencilerin olumlu ve olumsuz davranışların sonuçları hakkındaki düşünceleri şu şekildedir:

(Ö1,E,13): *Olumlu davranışların sonunda mutluluk olur, olumsuz davranışlar da ise üzüntü.*

(Ö2,K,13): *Olumlu davranışta karşındaki kişinin sevgisini ve saygısını kazanırız ama olumsuz davranışta hiç bir şey kazanmayız, hatta karşımızdaki kişi tarafından dışlanabiliriz.*

(Ö3,K,13): *Olumlu davranırsak sevilen bir kişi oluruz, olumsuz davranırsak istenmeyen bir kişi haline gelebiliriz.*

(Ö4,E,13): *Olumlu davranışlar hayatımızın güzelleşmesine katkı sağlar, sadece insanlara değil çevreye de faydası olur.*

(Ö5,K,14): *Olumlu davranışlar sonucu iyi arkadaşlıklar kurulabilir. Olumsuz davranışlar olursa kimse bizimle ilgilenmez.*

Araştırmaya katılan öğrenciler olumlu davranış sonuçları konusundaki düşüncelerini, arkadaş kazanırız, insanların sevgi, saygı ve güvenini kazanırız, hayatımız güzelleşir, mutlu oluruz, üzülmeziz şeklinde aktarmışlardır.

(Ö6,K,13): *Olumsuz davranışlar sergileyen kişiye insanların güveni azalır, olumlu davranışlar sergileyenler güven kazanır.*

(Ö7,E,13): *Olumlular iyi şekilde güzelliklerle sonuç verir. Olumsuzların ise kötü, aileni utandıracak, üzdürecek ve başına bela alabilirsin.*

(Ö8,K,13): *Olumsuz davranışların sonuçları kötü şekilde geri döner, olumlu davranışlarda sonuçları iyi şekilde geri döner.*

Ayrıca öğrenciler olumsuz davranışların sonuçlarının insana kötü bir şekilde geri döneceğini, olumsuz davranış sergileyen insanın utanacağını, üzüleceğini, başına bela alacağını, çevre tarafından dışlanacağını yalnız kalacağını, güven kaybedeceğini, istenmeyen bir kişi haline gelebileceğine vurgu yapmaları dikkat çekicidir.

Olumsuz Davranışları Azaltmak, Olumlu Davranışları Artırmak

Öğrencilerin olumlu davranışları artırmak, olumsuz davranışları azaltmakla ilgili düşüncelerini alıntılar şeklinde aşağıdaki gibi ele alabiliriz:

(Ö1,E,13): *Öğretmenlerimizi ve ailemizi örnek almalıyız, iyi arkadaşlar edinmeliyiz. Gördüğümüz her olumsuz davranışı düzeltmeye çalışmalıyız.*

(Ö2,K,13): *Seminerler düzenlenmelidir.*

(Ö3,E,13): *İyi ve doğru olan öğretilmeli, bazı küçük cezalar yapılabilir.*

(Ö4,K,13): *Herkesten davranışlarını düzelterip olumlu davranışlarda bulunmaları istenmelidir.*

(Ö6,E,13): *Kurallara uyulmalı ve düzgün davranmalıyız.*

(Ö7,K,13): *Cezalar daha yüklü yapılırsa, olumsuz şeyler olmaz.*

(Ö8,E,13): *Öğrencileri okul içinde takip edip kavga edenleri ayırmak, kızmak.*

(Ö9,K,13): *Olumlu davranışları artırmak için empati kurmalıyız, olumsuz davranışları azaltmak için kendimizden başlayarak herkesi uyarmalıyız.*

(Ö10,E,13): *Yaptığı hareketleri, söylediği sözleri tartarak, düşünerek yapmak, söylemek gerekir.*

(Ö11,K,13): *Daha çok kendimiz iyilik yapmada, saygı göstermede dikkat etmeliyiz. Böylece olumlu davranışlar artar, olumsuz davranışlarımız azalar.*

Öğrenciler olumlu davranışları artırmak, olumsuz davranışları azaltmak için seminerler düzenlenmeli, kurallar koyulmalı, kurallara uyulmalı, aile ve öğretmenler örnek alınmalı, gördüğümüz olumsuz davranışları düzeltmeye çalışmalı, empati kurulmalı, her kes yaptığı hareketleri, söylediği sözleri tartarak, düşünerek yapmalı, söylemeli, öğrenciler okul içinde takip edilmeli, gerekirse bazı cezalar verilmeli, iyi davranışlar yapmağa teşvik edilmeli ve her kes kendinden başlamalı şeklinde öneriler getirmişlerdir. Ayrıca öğrencilerden birinin olumlu davranışları artırmak, olumsuz davranışı azaltmak için namaz kılmanın önemine dikkat çekmesi önemli bir bulgudur:

(Ö12,E,13): *Kendimize hâkim olup, namaz kılıp nefsimizi temizlemeliyiz.*

Öğrencilerin Olumlu ve Olumsuz Davranışlar Kazanmasında Etkili Unsurlar

(Ö1,K,13): *Ailemin, öğretmenlerimin ve arkadaşlarımin.*

(Ö2,E,13): *Annem ve babam biz okula giderken, bahçeye inerken veya bir yere giderken başkalarına zarar getirecek hareketler yapmayın derler.*

Olumsuz davranışlar kazanmalarında ise, kötü arkadaş çevresinin, kitle iletişim araçlarının olumsuz etkileri olduğunu belirtmişlerdir.

(Ö3,K,13): *Öğretmenlerim ve ailem iyi davranışlar kazanmama yardımcı oldu. Televizyon ise olumsuz davranışlar kazandırdı.*

Öğrenciler olumlu davranış kazanmada en etkili unsurların anne-baba, arkadaş ve öğretmenlerin olduklarını belirtmişlerdir. Özellikle anne-babanın, kardeşlerinin ve öğretmenlerin olumlu ve olumsuz davranışların neler olduğunu açıklayıcı şekilde söylemeleri, davranışlarıyla örnek olmalarının katkısı olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca, öğrenciler uygun olmayan bir davranış gösterdiklerinde; çevresindeki yetişkinlerin ve arkadaşların kırıncı olmadan davranışlarını düzeltmede etkili olduğunu dile getirmişlerdir.

Öğrencilerin İleriye Dönük Davranışlarıyla İlgili Düşünceleri

(Ö1,K,13): *Her zaman için daha iyi şeyler yapmayı düşünüyorum.*

(Ö2,E,13): *Her şeyi yapmadan önce düşünmek.*

Öğrenciler olumlu davranış özellikleri konusunda müspet fikirlerini sıraladıktan sonra kendilerinin de bu davranışları yapmaya gayret göstereceklerini ifade etmişlerdir. Bu günkü buldukları noktadan daha iyi konuma gelmeyi arzuladıklarını söylemişlerdir. Bazı öğrenciler bir davranışı sergilemeden önce müspet ve menfi yönlerini düşünerek hareket etmek istediklerini belirtmişlerdir.

3. Tartışma

Araştırma sonucunda elde ettiğimiz bulguların alan yazında öğrenci davranışlarının incelendiği çeşitli araştırma sonuçlarıyla paralel olduğu görülmektedir. Burhan Çapri, Ayşe Balcı ve Öner Çelikkaleli'nin (2010) ilköğretimde görev yapan öğretmenlerin görüşlerine dayalı yaptığı çalışmada en sıklıkla görülen istenmeyen davranışlar, “söz verilmeden konuşma”, “yanındaki ve arkasındaki öğrenciyi rahatsız etme”, “derste amaçsızca gülme”, “arkadaşlarının dikkatini dağıtacak biçimde kıpırdanıp durma”, “derste dersle ilgisi olmayan bir konuda yüksek sesle konuşma”, “dikkatini derse vermeme”, “sınıf arkadaşlarının çalışmalarını bölme”, “söz verilmeden konuşma” sıklıkla rastlanan istenmeyen davranışlar olarak belirtilmiştir.

Yüksel (2005) Afyonkarahisar İlinde 19 ilkokulda 1.2.3. sınıflara derse giren öğretmenlerle yaptığı çalışmada istenmeyen öğrenci davranışlarının genelde görülmediği ancak en fazla %12-13 oranında sınıflarda “Konuya, işe ya da çalışmaya dikkatini toplayamamak”, “Bir yerde uzun süreli oturamamak” ve “Derste sıraların arasında dolaşmak” davranışları gelmektedir. Bunun yanında “Verilen ödevleri eksik yapmak ya da hiç yapmamak”, “Derse aktif olarak katılmamak, başka şeylerle meşgul olmak”, “Kavgaya etmek”

ve “Sürekli arkadaşlarını şikâyet etmek” gibi davranışlar da öğretmenlerin en çok şikâyet ettiği davranışlardır.

Şahin (2005) Bolu merkez ilköğretim okullarında görev yapan beşinci sınıf öğretmen ve öğrencilerin, sınıf içerisinde görülen istenmeyen davranışların görülme derecesi ile ilgili yaptığı çalışmada, öğrencilerin sınıfta ve okulda en sık karşılaştıkları istenmeyen davranış “derste fısıldanma ya da gizli konuşma”; öğretmenlerin en sık karşılaştıkları istenmeyen davranış “sınıf içerisinde arkadaşından yakınma” olarak belirlenmiştir.

Korkankorkmaz (2006) Afyonkarahisar ilinde Beden Eğitimi öğretmenleriyle yaptığı çalışmada ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında “şikâyet etme”, “gürültü yapma”, “izin almadan konuşma” her iki veri grubunda da ortak ve genel olarak belirtilen sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışları olarak gözlendiğini belirtmiştir. Olumsuz davranış özelliklerinin görülmesinde özellikle açık alanlarda psiko motor hareketlerin uygulanmasında, öğrencilerin birbirleriyle sosyal ilişkilerinin yetersiz olması ve diyalog eksikliği, bireyin kazanma arzusu, spordaki rekabet anlayışı gibi nedenler bu davranışların ön plana çıkmasında etkili olabileceğini ifade etmiştir.

Sadık (2006) araştırmada görüşlerine başvurulmuş öğretmenlerin sınıf içinde istenmeyen davranış olarak ifade ettikleri davranışlar sıklık sırasına göre gürültü yapma, söz almadan konuşma, derse zamanında girip-çıkma, öğretmeni sınıfta hazır beklememe, ilgisizlik, ders dışı şeylerle ilgilenme, şikâyet etme, öğretmene karşı gelme, dikkat çekmeye çalışma, öğretmeni oyalama, yönergeleri takip etmeme, derse hazırlıksız gelme, arkadaşlarını çalışırken rahatsız etme, yetersizlik sergileme, kaba ve küfürlü konuşma, sınıfta oturma biçimine dikkat etmeme, arkadaşlarını rahatsız etme, birbirlerinin eşyalarını izinsiz alma, arkadaşlarına karşı fiziksel ve sözel şiddet uygulama davranışları olmuştur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin hangi davranışların problem olduğu ile ilgili görüşleri incelendiğinde elde edilen olumsuz davranışlar ise; yerleri kirletme, sınıfta bir şeyler yeme-içme, sınıf eşyalarına zarar verme, kaba ve küfürlü konuşma, sınıfta oturma biçimine dikkat etmeme, arkadaşlarına kötü davranma, arkadaşlarını çalışırken rahatsız etme, izin almadan konuşma, sınıfı temiz tutmama, yalan söyleme, sürekli mazeret ileri sürme, iftira atma-suçlama, öğretmene karşı gelme, derse ilgisizlik, derse hazırlıksız gelme, yetersizlik sergileme, öğretmeni sınıfta hazır beklememe, arkadaşlarına fiziksel/sözel şiddet uygulama, öğretmeni oyalama, dikkat çekmeye çalışma, arkadaşlarının/öğretmenin eşyalarını izinsiz alma-zarar verme, gürültü yapma, okul yönetmeliklerine uymama, kılık-kıyafetine özen göstermeme, değişen durumlara uyum sağlayamama, öğretmene saygısızlık yapma, öğretmenin dikkatini dağıtma, kopya çekme-verme, ders dışı şeylerle ilgilenme, hırsızlık yapma, kendi eşyalarına zarar verme, arkadaşlarıyla işbirliği yapmama, okul eşyalarını gereksiz kullanma, kıskançlık, dedikodu yapma, kendini temiz tutmama, cinsiyet ayrımı yapma, öğretmenle sağlıklı ilişki kuramama ve okul dışındaki kötü alışkanlıkları sınıf ortamına getirme olmuştur (Sadık, 2006).

Görüşlerine başvurulmuş öğrenci velileri ise, öğrencilerin evde annenin-babanın ve diğer büyüklerin, okulda öğretmenlerinin yapmalarını söylediği şeyi yapması ya da yapın dediği şeyleri yapmamasını istenmeyen davranış olarak tanımlayıp ilk olarak, söyleneni yapmama, cevap verme/karşı gelme, izin almadan konuşma, başkalarını rahatsız etme, yalan söyleme, küfür etme, kavgaya etme, gereksiz konuşma, itiraz etme, ödevlerini yapmama, okuldan kaçma, öğretmene saygısızlık yapma, ders dışı şeylerle ilgilenme, eşyalarına zarar verme ve kendini temiz tutmama davranışlarını örnek vermişlerdir.

Davranışların sonuçları ile ilgili olarak kendisinin ders başarısının düşmesi, bedensel zarar görme, üzülme, kırılma, sinirlenme, ağlama, yakalanma korkusu, utanma, aynı davranışla

karşılaşmaktan tedirgin olma gibi psikolojik etkileri, arkadaş edinememe, sevilme, beğenilmeme, takdir edilmeme, ayıplanma, örnek gösterilmeme, kötü biri olarak tanınma, dışlanma, iftiraya uğrama, şikâyet edilme gibi sosyal çekinceler, günah işleme, Allah tarafından sevilme gibi din kaynaklı yaklaşımlar, ortamın ve araç gereçlerin zarar görebileceği, diğer sınıf arkadaşlarının olumsuz etkileneceği ifade edilmiştir (Sadık, 2006).

Sadık'ın (2006) çalışmasında öğretmenlerin gözlemine göre ebeveynlerin çocukların beslenme, giyim, okul ihtiyaçlarını karşılamayı yeterli gördüğü, çocuklara ebeveyn ve diğer aile fertlerince kötü muamelede bulunduğu belirtilmektedir. Öğretmenler de ailelerinden öğrenciler kötü muameleye alışkın olduğu için, öğrencilere kötü muameleyle yaklaşımları gerektiğini savunmaktadırlar. Öğrenciler de öğretmenlerinin hakaret ettiğini ve bedensel cezalara başvurduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin bir kısmı bazı derslere ve okula karşı geliştirdikleri olumsuz tutumları ve öğrenme çalışmalarından zevk almamaları nedeniyle olumsuz davranışlara yönelebilirler (Uçar, 2010). Sevecenlik ve birlikte olma, sosyal onay (statü kazanma) ve kendilik değeri (kendi hakkında olumlu düşünme, saygınlık ve kudret kazanma) ve başarı gibi sosyal kökenli güdüler de vardır. Öğrenci arkadaşlarının gözünde önem ve saygı kazanmak sevecenlik ve birlikte olma güdüsü gibi nedenlerle zaman zaman saldırgan davranabilir, serserilik yapabilir, sigara ya da içki içebilir. Çoğunlukla öğrenci, öğrencilerin sevmediği bir öğretmene baş kaldırarak, onunla kavga ederek arkadaşlarının gözünde önem ve saygı kazanmaya çalışabilir (Uçar, 2010). Bu davranışların ortaya çıkmasında ailenin, sosyal çevrenin ve kitle iletişim araçlarının da etkisi olabilir.

Öğretmenlerden olumlu uyarılar alan, öğretmeni tarafından sevildiğini fark eden, öğretmenin kendisini başarılı bulduğuna inanan öğrenciler olumlu davranışlarını artırırlar ve daha başarılı olurlar (Halis, 2003). Çocuk kendi doğasına uygun davranılırsa olumlu yönde gelişme gösterir aksi durumda kişiliğini savunmak için sürekli çatışma halinde olur. Yapılan araştırmalar kötü davranılan çocukların diğerlerine göre daha saldırgan, güven duyguları düşük, sebatsız, çoğu kez uygun olmayan biçimde davranan kimseler olduğunu göstermiştir (Cüceloğlu, 1999). Tarihimizde Türk ailesinde hem annede hem babada sevgi, şefkat, himaye etme duygusu vardı. Bu duygular aileden topluma yayılmıştı. Bu durumu dışarıdan gelenler hemen fark ederlerdi. 19. Yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Ülkesinde kalan Fransız Doktor A.Brayer “İstanbul'da Dokuz Yıl” adlı eserinde özetle şunları söyler: “Erkeklerde de kadınlarda da evlat sevgisi çok barizdir. Türklerin hafta tatiline denk gelen Cuma günleri ve bilhassa Ramazan ve bayram günleri çocuklarını gezdirirler, yorulunca kucağına alırlar, kahvehanenin peykesinde oturur ona şefkatle hitap eder ve titizlikle bakar, diğer Müslüman Türkler gencinden ihtiyarına ilgilendikleri şeyleri bırakıp çocuğa alakayla baktıkları görülür.” A. Ubucını “La Turquie Actuelle” adlı eserinde şunları söyler: “...Çocuklarını bundan fazla takayyüt ve şefkat içinde yaşatan bir memleket bilmiyorum, işin garibi bütün bu şefkat ve ihtimamların anadan fazla babada derinleşmiş görünmesidir.” der. “Çocukların yaşı ilerledikçe ciddiyet ve vakara inkılap eder, ebeveynlere son derece saygı gösterir, ona hizmet eder ve mütevazı olur” diye ilave eder. (Selçuk ve ark, 2005). Günümüzde ise yapılan çalışmalarda da ifade edildiği üzere her ne kadar iş kanunlarında sınırlamalar olsa bile iş görenlerin çalışma saatleri çok fazladır. İşveren konumunda olan pek çok kişi ise kurumsallaşmadığı için çok uzun saatler işyerinde kalmaktadır. Bazı ebeveynler çocuğu uyuduktan sonra evine gelmektedir. Diğer bir grup ebeveyn ise iş yorgunluğu mazeretini öne sürerek çocuğunu ayakbağı olarak görmektedir. Ailede ve okulda ilgisizlik ve duygusal yoksunluk öğrencinin kendini olumsuz davranışlarla ifade etmesini sağlamaktadır.

Okullarda Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Rehberlik ve Sosyal Etkinlikler derslerinin programlarında öğrencilerin kazanacağı hedef davranışlar da yer

almıştır. Öğrencilerin olumlu davranışlar kazanması yalnızca resmi ders programı ile gerçekleşmez. Okul ortamı değerlerin içselleşmesinde daha etkilidir. Örtük program, resmi programda belirtilen amaç ve faaliyetlerin dışında, öğrenme-öğretme süreci içerisinde ortaya çıkan bilgi, fikir ve uygulamalar sonucu öğrencilerin ulaştıkları niteliklerdir. Resmi program ne kadar iyi hazırlanırsa hazırlansın, program öğrencilere kazandırılırken okul ve öğretmenler ile toplumdaki görüş ve değerlere göre şekillendiği bir gerçektir (Yüksel, 2002). Bu araştırmada öğrenciler ailelerin ve öğretmenlerin olumlu davranış kazanmasında etkili olduklarını belirtmişlerdi. Öğrencileri olumsuz davranışlara iten sebepler yukarıda belirtilmişti. Öğrencilerin olumlu davranışlar edinmesi için iyi rol modellere ihtiyaç vardır. Sosyal öğrenme süreçlerinden olan model alma yolu tutum geliştirme sürecinde sıkça kullanılmaktadır. Özellikle eğitimcilerin kendi davranışlarıyla öğrencilere iyi birer model olmaları öğrencilerin davranışlarını da etkileyerek, gelecek hayatlarının şekillenmesinde temel oluşturmaktadır. Eğitimci ve öğrenci etkileşimi ne kadar etkili olursa öğrencinin gözlemlediği davranışları gösterme becerisi de o kadar artar (Yener, 2011).

Öğretmenlerin rol model olması yanında aileler de rol model olmalıdır. Çocuk ilk çocukluk döneminde dünyaya anne ve babasının gözüyle bakar, onları taklit eder. Bu yüzden anne baba davranışlarında dikkatli olmalıdır (Musayev, 2012). Yine çalışmaya katılan öğrencilerin belirttiği gibi aile üyelerinin birbirleriyle olan ilişki şekilleri de öğrencileri olumlu ya da olumsuz etkilemektedir. Ailede iletişimin önemli noktalarından biri de aile üyelerin kendilerini değerli hissetmeleridir (Tarhan, 2010). Ailenin ardından yakın sosyal çevredeki kişiler, okul (öğretmenler ve sınıf arkadaşları) da öğrencilerin olumlu ve olumsuz davranışları kazanmasında etkilidir. Araştırma da ortaya çıkan öğrencileri etkileyen diğer bir unsur da televizyondur. Televizyonların çocuk ve gençler üzerindeki etkisi, toplumun diğer kesimlerine oranla çok daha fazladır. Bu etki televizyonların sadece bilgi aktarmaları yoluyla olmayıp, daha ziyade belli davranış modelleri sunmaları suretiyle cereyan etmektedir. Bu tipler özellikle çocuklar için büyük bir taklit kaynağı olan modellerdir (Yavuzer, 1996). Öğrenciler televizyondaki gördükleri karakterlerle özdeşleşmekte evde ve okulda onlar gibi olmaya çalışmaktadır. En büyük etki öğrencilerin birbirlerine bazen de öğretmenlerine saldırgan davranışlarla ortaya çıkmaktadır. Televizyon derken bugün sesli ve görüntülü yayınların takip edilebildiği araçlar da kastedilmektedir. Kitle iletişim araçlarının diğer etkisi de toplum da olumsuz davranış olarak bilinen davranışların açıktan gösterilmesiyle, insanların gözünde normal gözükmesine sebep olmasıdır.

Bugün pek çok kurum insanların özellikle çocukların olumlu davranış kazanması olumsuz davranışlardan uzaklaşması için çaba gösteriyor. Araştırmaya katılan öğrenciler de gelecekteki yaşantılarında olumlu davranışlar sergilemek istediklerini belirtmişlerdir. Okulların öğretim ve yönetim fonksiyonların yanına rehberlik fonksiyonu da ilave olunmuştur. Öğretmenlerin öğrencilere yalnızca bilgi vermeleri yeterli değildir. Bilginin yanında onların ruhsal bakımdan da sağlıklı ve dengeli birey olarak yetişmeleri şarttır. Branşı ne olursa olsun bütün öğretmenlerin imkânları nispetinde öğrencilere rehberlik yapması şarttır (Öcal, 2004). Diğer bir kavramda Türkiye’de yaygın olmasa da okul sosyal hizmetidir. Okul sosyal hizmetinin temel amacı; çocuğu, genci ve ailesini korumaktır. Okul çocukların, gençlerin ve ailelerinin durumlarının tespit edilmesi ve gerekli müdahalelerde bulunulması için kendiliğinden doğal bir ortam sunmaktadır. Yani çocuk üzerinden aileye ulaşmak ve aile içi sorunlara müdahale ederek doğabilecek daha ciddi sosyal sorunları önlemek mümkün olabilir. Ayrıca çocukların her türlü ihmal ve istismara karşı korunmasına olanak sağlaması açısından da önemlidir (Artan, 2010). Emniyet Müdürlüğünün suçu önlemeye yönelik öğrencilerde olumlu davranışlarda bulunmayı teşvik edici çalışmaları vardır. Ailelere yönelik

hizmetler dört ana yönlüdür; bunlar: aile eğitimi, aile sağlığı, aile danışmanlığı, aile rehberliğidir (Cebeci, 2012). Başta MEB Halk Eğitim Merkezleri olmak üzere yerel yönetimler ve STK'larca aile eğitimi verilmektedir. Gene yurtdışında uygulanan pastoral care adı verilen dini danışma ve rehberlik hizmetleri vardır. Ülkemizde ise Diyanet İşleri Başkanlığınca bazı müftülüklerde aile irşat ve rehberlik büroları hizmet vermektedir. Sosyal Hizmetler adı ile bilinen Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı birimlerince hizmetler yürütülmektedir. Toplum sağlığı, çocuk sağlığı, aile hekimliği, ruh sağlığı vb. alanlarda sağlık hizmetleri alanında çalışmalar yapılmaktadır. Çok farklı kurumların çocuk ve aile ilgili olması daha çok insana ulaşılmasını sağlamaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilere göre olumlu ve olumsuz davranışların bazıları kişilik özellikleriyle, bazılarıysa da kişi ve çevreyle olan ilişkilerle ilgilidir. Olumlu davranışlar sonucunda hayatlarının güzelleşeceğini ve diğer kişiler üzerinde iyi bir izlenim bırakacağını belirtmişlerdir. Öğrenciler olumlu davranış kazanmada ailenin, arkadaşlarının ve diğer yetişkinlerin etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Bu nedenle öğrencilerin olumlu davranışlar kazanmasında yalnızca kurumlar sorumlu olmamalıdır. Araştırmaya katılan bazı öğrencilerin de belirttiği gibi her bir birey olumlu davranışlar sergilemek için elinden gelen gayreti göstermelidir.

Kaynak

Acat, B. ve Aslan, M. (2011). Okulların Karakter Eğitimi Yetkinliği Ölçeği *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(21), 7-27.

Artan, T. (2010). *Okul Sosyal Hizmeti Nedir?*, Erişim tarihi: 06 Ağustos 2013, <http://tanerartan.blogspot.com/2010/09/okul-sosyal-hizmeti-nedir.html>

Bacanlı, H. (2006). *Duyuşsal Davranış Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayınları.

Cebeci, S. (2012). *Dini Danışma ve Rehberlik*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Cüceloğlu, D. (1999). *İnsan ve Davranışı*, 9. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çapri, B. Balcı, A. ve Çelikkaleli, Ö. (2010). *İlköğretim Öğretmenlerinin Sınıf İçi İstenmeyen Davranışlara İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması*, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(2).

Halis, İ. (2003). “*Sınıf İçi Davranışlar*”, Ömer Ure, (Ed.) *Sınıf Yönetimi*, Ankara: Mikro Yayınları.

Korkankorkmaz, M. (2006), *İlköğretim Ve Ortaöğretim Örgütlerinde Uygulanan Beden Eğitimi Derslerinde Karşılaşılan İstenmeyen Öğrenci Davranışları ve Bu Davranışlarla Başa Çıkmada Benimsenen Yaklaşımlar: Afyonkarahisar İli Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Musayev, İ. (2012). *Ailede Dini Tahsil ve Terbiye*, Bakü: İpekyolu Neşriyatı.

Öcal, M. (2004). *Eğitimde Rehberlik*, Bursa: Düşünce Kitabevi.

Pehlivan, H. (2006). *Eğitimde Temel Kavramlar*, Ankara: Asil Yayınları.

Sadık, F. (2006). *Öğrencilerin İstenmeyen Davranışları Ve Bu Davranışlarla Baş Edilme Stratejilerinin Öğretmen, Öğrenci Ve Veli Görüşlerine göre İncelenmesi Ve Güvengen Disiplin Modeli Temele Alınarak Uygulanan Eğitim Programının Öğretmenlerin Baş Etme Stratejilerine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Selçuk, Z. (2000). *Gelişim ve Öğrenme*, Ankara: Nobel Yayınları.

(Ed.) Selçuk, M. (2005). *Türk Medeniyeti Tarihi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Şahin, O. (2005), *İlköğretim Okulları 1. Kademe 5. Sınıf Öğrencilerinin Gösterdikleri İstenmeyen Davranışların Görülme Derecesi ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmenlerin Kullandıkları Çözüm Stratejileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Tarhan, N. (2010). *Var mı Beni Anlamak İsteyen*, İstanbul: Timaş Yayınları.

Tertemiz, N. (2006). *Sınıf Yönetimi ve Disiplin*, L. Küçükahmet (Ed.) *Sınıf Yönetimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Uçar, R. (2010). *DKAB Öğretmenlerinin Öğrencilerini Motive Etme Durumlarına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Algıları*, *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 225-248.

Üstünyer, F. (2009). *Karakter Eğitimi İle İlgili Eğitimcilerin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yavuzer, H. (1996). *Çocuk ve Suç*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yener, F. Ö. (2001). *Sorunlu Öğrenci Davranışlarının Çözümünde Yönetici Ve Öğretmenlerin Rol Model Davranışlarının Önemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.

Yüksel, S. (2002). *Yükseköğretimde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri ve Örtük Program*, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1).

Yüksel, A. (2005). *İlköğretim 1. Kademe 1., 2. ve 3. Sınıflarda İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına İlişkin Öğretmen Gözlem ve Görüşleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.